

ПРВИ ПУТ С МАЈКОМ НА ЈУТРЕЊЕ

Serbian Studies: Journal of the North American Society for Serbian Studies,
Special Issue on Laza K. Lazarević (1851–1891), 23 (2), 2009 (штампано 2013)

Очекивало би се када се гинокритичар/ка подухвати ревизионистичког читања једног канонског писца да резултати његовог/њеног истраживања разоткрију патријархални светоназор и његове мизогинске учинке у пишчевим стваралачким меандрима. Међутим, мање је за очекивати, с обзиром на искуство гинокритичких студија, да критичар/ка ове провенијенције раскрили *ушћуљену бацшћину* у самом пишчевом делу која га директно супротставља доминантним културолошким нормама које су га, у принципу, и легитимисале у друштвеном и књижевном пољу. Управо једно такво „мало” изненађење читаоцима доноси Светлана Томић у студији *Ново разумевање приповећке „Први ћућ с оцем на јутрење” Лазе К. Лазаревића и сто година интeрпeрeишћивне нормe*, објављене у оквиру темата часописа *Serbian Studies* посвећеног Лазе Лазаревићу. Темат, такође, доноси и нове преводе на енглески језик приповедака *Први ћућ с оцем на јутрење* и *Мајка* Снежане Богдановић, као и текстове у оригиналу и постојећи превод Павла Поповића.

Ново разумевање Лазаревићеве поетике какво излаже Томићева није лишено полемичког дијалога са патријархалним нормама – напротив, оно је у самом фокусу ауторкиног истраживања, али ауторкина полемичка мета није пишчев опус. Оно што је предмет ауторкиног полемичког захвата јесте „институционализовано ’јавно’ знање” чије су интерпретативне стратегије Лазаревића учиниле *идеализаћором патријархалних вредности и традиције*. Дакле, до „изворног” Лазаревића је најпре требало доћи пробијајући се кроз мрежу значења коју је кодификовала стогодишња интерпретативна норма, односно критички преиспитујући топосе који круже узорним метатекстом изграђиваним од стране, да издвојим само стожере, Љубомира Недића, Јована Скерлића, Јована Деретића, Милије Николића, Драгише Живковића и Душана Иванића. Стављајући под знак питања научну објективност и ваљаност аргументације која је претендовала свој алиби да црпи у Лазаревићевим текстовима, ауторка струже овоје са методолошких модела, огољавајући у њиховој сржи интенцију да се очува патријархална културна парадигма. Иако полемички конципиран, дијалог са претходним интерпретаторима/кама, уз осетну оштрину у реторици оспоравања, ауторка води са свешћу о суштини *polemosa* као покретачког импулса критике чија динамичност и константно довођење у питање поставки, не лишавајући се њиховог иницијалног уважавања, оправдава њено деловање, а не наноси памфлетског и пасквилског у чему се почесто полемике исцрпљују.

Дакле, отварајући нове перспективе у тумачењу Лазаревићеве прозе, студија Светлане Томић је и прилог исписивању критички оријентисане историје српске академске интерпретативне норме, што је већ по себи довољно захтеван задатак. Конципирана на такав начин, дакле, не умножавајући таутолошки метатекст који обухватају Лазаревићев опус, већ стварајући нови епистемолошки оквир за његово разумевање, који с обзиром на примену чак и надмашује дотично дело, студија се може читати и као имплицитни позив за читање књижевне баштине из другачије перспективе. Јер, „случај Лазаревић” може да потакне истраживачку радозналост, на шта ауторка свакако и рачуна.

Иако је разграната полемика Томићеве са академском нормом подстицајна ревизионистичка акција, не може се пренебрегнути чињеница да се на њеним појединим местима унеколико сужава слика српске академске сцене. Имајући у виду да је ауторка у предговору истакла да је њен циљ да се ухвати у коштац са парадигматичним приступом, мада је било и другачијих виђења појединих аспеката Лазаревићевог приповедног света, чини ми се да је, ипак, пропуштено да на њих буде подробније указано у интерпретативној дебати. Такође, подложен је проблематизацији ауторкин став о недовољном присуству феминистичких истраживања на овдашњој академској сцени која се данас, међутим, може похвалити тродеценијским неговањем феминистичке мисли у књижевним студијама. У којој мери је ова истраживачка оријентација део мејнстрима, друго је питање.

Но, базично је питање шта је то ново што читање Лазаревићеве приповетке „Први пут с оцем на јутрење” Светлане Томић доноси. Доминантан интерпретативни топос који ауторка настоји оспорити јесте маргинализација Маричиног лика и улоге женског интелекта и етике у спасавању породице. Топос, у суштини, проистиче из академске интелектуалне мизогиније коју ауторка и теоријски образлаже, поткрепљујући примерима из студија претходних интерпретатора. Обједињујући у свом истраживању разнородне методолошке могућности (феминизма, „пажљивог читања”, наратологије, неисторизма), не склизнувши при томе у теоријски дадаизам, оплемењујући своје увиде сублимном енергијом истраживачке посвећености и страсти, ауторка је у своје интерпретативно окружје објединила и тумачење мотивске структуре приповетке, облика казивања, стилских особености, система мотивације и карактеризације, као и транспозиције друштвено-идеолошких норми. Сагледавајући из новог угла, рецимо, феномен епифаније и Маричину безгласност, иронијски смисао наслова, феноменолошки значај Мишиног сећања и форме исповести, укрштајући положај жене кодификован Српским грађанским законом (1844–1946) и Маричине поступке, ауторка износи низ интерпретативних новина, међу којима су: Марица као нови тип жене/супруге/мајке у српској књижевности, жена супериорне

самосвести која се бори за своје ставове *дирекћним говором*; прет-постављање етике бриге и одговорности репресивном патријархалном закону као моралном добру; осветљавање значаја улоге мајке у васпитавању синова и њиховом осветшћивању по питању родне дискриминације; епохални значај синовљеве исповести путем које се, одузимајући оцу-тиранину ауторитет, износи мајчин ауторитет у јавну сферу итд. Но, ауторка није без слуха за амбивалентности којима је бременим Лазаревићев опус, не пропуштајући да и на њих укаже, чиме избегава једностраност у виђењу пищевог стваралачког портрета.

Приповетка „Први пут с оцем на јутрење” је контекстуализована у пищев опус, осветљавајући и друге приповетке у иновативном кључу, али је и компаративно сагледана у оквиру реализма. Посебна иновативност је „самеравање” Лазаревићеве приповетке са прозом списатељица, Драге Гавриловић, Милеве Симић и Милке Гргурове. Тиме Лазаревићево проблематизовање патријархалних норми добија своју праву меру, јер су у том смислу списатељице много осветшћеније и своју побуну отвореније артикулишу. Компаративна анализа Лазаревићеве прозе истовремено је реконцептуализације поетичке мапе српског реализма. Такође, студија нуди и друге интерпретативне предлошке будућим истраживачима (Лазаревићев однос према религији, иронијска природа приповедних епиплога, темељније испитивање паралеле са тематско-мотивским корпусом и критичким говором српских реалистичкиња итд.).

Напослетку, пажње су вредни и нови преводи Лазаревићевих приповедака. Светлана Томић је убедљиво показала присуство патријархалности у предводу Павла Поповића који је до сада био једино доступан англо-америчкој читалачкој публици. Случај Поповићевог превода потврђује тезу да преводилачки рад није искључиво ствар занатске вештине која осведочава или пак не лингвистичке компетенције, већ је део сложене мреже формирања и размене значења која творе аутослике и хетерослике, у овом случају представе о идентитету културе из које је преводацац потекао. Наиме, Поповићев је превод подражавао интерпретативну норму која је Лазаревићев опус сместио у калупе патријархалне политике родних односа, те је нови превод, поред критичког дискурса Светлане Томић, такође покушај да се Лазаревић измести из тог оквира. С обзиром на то да преводи Снежане Богдановић имају за циљ другачије осветљавање Лазаревићевог стваралачког профила у англо-америчкој култури, остаје ишчекивање да ће се студија Светлане Томић појавити и на српском језику како би у Лазаревићевој сопственој култури био трасиран пут за другачије виђење његове по-етике.

Жарка СВИРЧЕВ